

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Niina Lehtimaa

SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMINEN
HENKI- JA PAHOINPITELYRIKOKSISSA

Liiketalous
2021

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Niina Lehtimaa
Opinnäytetyön nimi	Syyteoikeuden vanhentuminen henki- ja pahoinpitelyrikoksissa
Vuosi	2021
Kieli	suomi
Sivumäärä	33
Ohjaaja	Marika Teirfolk-Naarmala

Tässä opinnäytetyössä käsiteltiin syyteoikeuden vanhentumista henki- ja pahoinpitelyrikoksissa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää miksi ja miten syyteoikeus vanhentuu ja soveltaa sitten tutkittua henki- ja pahoinpitelyrikoksiin.

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostivat ajantasainen lainsäädäntö, lain esityöt sekä oikeustieteellinen kirjallisuus. Tutkimusmenetelmäksi valikoitui oikeusdogmaattinen eli lainopillinen tutkimusmenetelmä, jossa pyrittiin selvittämään voimassa olevan lainsäädännön sisältöä.

Tutkimuksessa todettiin, että syyteoikeuden vanhentumisen taustalla ovat yleistävyys, henkilön oikeusturva sekä rikoksen hyvitystarpeen vähentyminen ajan myötä. Syyteoikeus vanhentuu porrastetusti siten, että vähäisemmät rikokset vanhentuvat nopeammin kuin vakavammat.

ABSTRACT

Author	Niina Lehtimaa
Title	Expiration of the Right of Prosecution in Homicides and Assault Offences
Year	2021
Language	Finnish
Pages	33
Name of Supervisor	Marika Teirfolk-Naarmala

In this thesis was about the expiration of the right of prosecution in homicides and assault offences. The goal was to establish why and how the right of prosecution expires and to apply it to homicides and assault offences.

The studied material was mainly up-to-date legislation and legal literature. The study was carried out as legal dogmatic research. In legal dogmatic research the aim is to clarify the contents of legislation.

The study showed that the background of the expiration of the right of prosecution is generality, legal protection, and the victim's reduced need for compensation. The right of prosecution expires so that the minor crimes are expired faster than more serious crimes.

Keywords the right of prosecution, expiration, legal protection, homicide, assault

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
1.1	Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset.....	7
1.2	Tutkimuksen aihe ja tavoitteet	7
1.3	Tutkimusmenetelmä	7
1.4	Aikaisemmat tutkimukset	8
1.5	Työn rakenne	8
2	SYYTEOIKEUS JA -VELVOLLISUUS.....	10
2.1	Syyttäjän syyteoikeus.....	11
2.2	Asianomistajan syyteoikeus.....	14
3	SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMINEN	16
3.1	Syyteoikeuden vanhentumisajat	16
3.2	Syyteoikeuden vanhentumisajan alkaminen ja päättyminen.....	17
3.3	Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkaminen.....	18
3.4	Syyteoikeuden vanhentumisajan katkeaminen.....	19
4	HENKIRIKOKSET	21
4.1	Tappo	21
4.2	Murha.....	23
4.3	Surma	24
5	PAHOINPITELYRIKOKSET.....	25
5.1	Pahoinpitely	25
5.2	Törkeä pahoinpitely	26
5.3	Lievä pahoinpitely	27
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	28
6.1	Tutkimustulokset	28
6.2	Tutkimuksen validiteetti, eettisyys ja reliabiliteetti	29

6.3 Opinnäytetyöprosessin arviointi.....	30
6.4 Jatkotutkimusehdotukset	30
LÄHTEET	31

1 JOHDANTO

Jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. (Perustuslaki 2:21 §) Rikosoikeudellista vanhentumista voidaan perustella monilla eri syillä, kuten yleisestäävyys, henkilön oikeusturva ja hyvitystarve. (HE 27/1999, 4) Tutkimuksessani perehdyn tarkemmin syyteoikeuden vanhentumisen oikeudelliseen perustaan ja sen mahdollisiin ongelmiin.

Tässä opinnäytetyössä tutkin rikosoikeudellisen vastuun vanhentumista henki- ja pahoinpitelyrikoksissa. Myös seksuaalirikokset kuuluvat pahoinpitelyrikoksiin. (Mieli ry 2020) Olen kuitenkin rajannut seksuaalirikokset tutkimukseni ulkopuolelle. Tutkimuksessani keskityn siis pahoinpitelyihin ja henkirikoksiin, kuten murha, tappo ja surma. Rikosoikeudellisen vastuun vanhentuminen voi tapahtua kolmella eri tavalla. Näitä tapoja ovat syyteoikeuden vanhentuminen, tuomitsemisvanhentuminen ja täytäntöönpano-oikeuden vanhentuminen. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin vain syyteoikeuden vanhentumiseen, joka on tyypillisin rikosoikeudellisen rikosvastuun vanhentumisen tapa. (Korkka-Knuts, Helenius & Frände 2020, 449–450)

Tutkimuksen aihe on valittu oman kiinnostuksen ja ajankohtaisuuden mukaan. Varsinkin henkirikosten rangaistuksista on viime aikoina ollut paljon puhetta mediassa vuoden 2020 joulukuussa Koskelassa tapahtuneen henkirikoksen myötä. Vaikka Koskelan teinisurma onkin nostattanut henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset ja niiden rangaistukset tapetille juuri tekijöiden nuoren iän vuoksi, tässä tutkimuksessa keskityn vain täysi-ikäisiin asianosaisiin. Henki- ja pahoinpitelyrikokset rikkovat myös perustuslain (L 11.6.1999/731) 2 luvun 7 §:ssä säädettyä oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Pykälän mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Ketään ei

saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Kiinnostukseni tämän tutkimuksen aiheeseen sai alkunsa, kun suoritin ammattiharjoitteluani Pohjanmaan kärjäoikeudessa ja seurasin rikosoikeudenkäyntejä. Monissa tapauksissa tuli esille rikosnimikkeen syyteoikeuden vanhentuminen.

1.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimusongelmana on syyteoikeuden vanhentuminen henki- ja pahoinpitelyrikoksissa. Tutkimuksessani pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä tarkoitetaan syyteoikeudella ja -velvollisuudella?
- Mitä tarkoitetaan syyteoikeuden vanhentumisella?
- Millaisia poikkeuksia syyteoikeuden vanhentumisessa on?
- Miten syyteoikeus vanhenee henki- ja pahoinpitelyrikoksissa?

1.2 Tutkimuksen aihe ja tavoitteet

Tutkimukseni tavoitteena on tutkia syyteoikeuden vanhentumista, ja miten syyteoikeus vanhentuu henki- ja pahoinpitelyrikoksissa. Tutkimuksessani käsitellään myös syyteoikeuden vanhentumisen oikeudellista perustaa sekä siihen liittyviä mahdollisia ongelmia. Olen rajannut aiheen täysi-ikäisiin asianosaisiin. Tutkimuksessani en myöskään käsittele rikoskonkurrensia eli useiden rikosten yhtymistä.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Toteutan tutkimukseni kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Valitsin laadullisen tutkimuksen, sillä pyrin ymmärtämään aiheeni yksityiskohtia. Kuten yleensä oikeustieteellisessä tutkimuksessa, käytän tutkimusmenetelmänä oikeusdogmaattista menetelmää. Oikeusdogmaattisen menetelmän keskeisin tehtävä on oikeussäännösten tulkinta, voimassaolevan oikeuden selvittäminen sekä oikeusperiaatteiden punninta. (Pikkarainen 2020)

1.4 Aikaisemmat tutkimukset

Syyteoikeuden vanhentumisesta ei ole juurikaan tehty tutkimuksia nimenomaan henki- ja pahoinpitelyrikosten näkökulmasta. Vili Järvinen käsittelee omassa opinnäytetyössään syyteoikeuden vanhentumista laajasti. Työ kokoaa tarpeellisen tiedon syyteoikeuden vanhentumisesta. (Järvinen 2014) Muissa tutkimuksissa syyteoikeuden vanhentumista sivutaan muun aiheen ohessa, kuten Kia Kämäräisen opinnäytetyössä, joka käsittelee sekä rikos- että siviilioikeudellista vanhentumista. (Kämäräinen 2021) Syyttäjän ja asianomistajan syyteoikeudesta on myös tehty töitä. Janne Nevala käsittelee omassa pro gradu -tutkielmassaan asianomistajan syyteoikeutta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaajana. (Nevala 2018) Perttu Silver käsittelee omassa pro gradu -tutkielmassaan syyttäjän syyteoikeutta asianomistajarikoksissa. (Silver 2020) Aiheesta on kirjoitettu myös tieteellisiä artikkeleita, joita olen käyttänyt lähteenä omassa tutkimuksessani.

1.5 Työn rakenne

Aloitan työni johdonmukaisesti määrittelemällä syyteoikeuden ja syytevelvollisuuden käsitteet. Kappaleessa käsittelen syyttäjän ensisijaista ja asianomistajan toissijaista syyteoikeutta sekä määrittelen mitä tarkoittavat virallisen syytteen alainen rikos ja asianomistajarikos. Toisessa pääluvussa määrittelen mitä syyteoikeuden vanhentumisella tarkoitetaan sekä käsittelen miten ja miksi syyteoikeus vanhentuu. Tähän liittyvät erilaiset vanhentumisajat ja syyteoikeuden alkamisajan määritteleminen. Lisäksi käsittelen millä perusteilla syyteoikeutta voidaan jatkaa sekä syyteoikeuden katkeamista ja päättymistä. Seuraavissa kahdessa pääluvussa käsittelen henki- ja pahoinpitelyrikoksia. Luvuissa käsittelen eri rikosnimikkeitä ja niiden tunnusmerkistöjä, sekä rikosnimikkeiden enimmäisrangaistuksia. Työni päättää johtopäätökset, jossa kerään yhteen tutkimukseni tulokset. Tässä kappaleessa kertaan ensin tutkimusongelmani ja tutkimuskysymyksen sekä kerään yhteen tutkimukseni tulokset näiltä osin. Lisäksi käsittelen syyteoikeuden vanhentumista henki- ja pahoinpitelyrikoksissa tässä tutkimuksessa tuotujen tulosten perusteella. Tässä

kappaleessa pohdin edellisten ohella, mitä olisi voinut tehdä paremmin ja mihin asioihin olen tyytyväinen tutkimuksessani. Käsittelen ajankäyttöäni tutkimuksen eri vaiheissa. Lopuksi tuon esiin tutkimuksen validiteetin, reliabiliteetin, eettisyyden sekä mahdolliset jatkotutkimusehdotukset.

2 SYYTEOIKEUS JA -VELVOLLISUUS

Tässä kappaleessa käsitellään syyteoikeutta ja -velvollisuutta sekä niihin liittyviä alakäsitteitä. Tällaisia alakäsitteitä ovat mm. ensisijainen ja toissijainen syyteoikeus, syytepakko sekä syytesidonnaisuus. Suomalaisessa rikosprosessissa rikosasiaa ei oteta tutkittavaksi eikä tuomioistuin voi omasta aloitteestaan ryhtyä tutkimaan rikosasiaa ilman, että syytteen on nostanut sellainen taho, jolla on siihen oikeus lain mukaan. (L 11.7.1997/689 1:1 §; Linna 2019, 152) Suomessa kaikki rikokset voidaan jaotella sen mukaan, kenellä on oikeus nostaa asiassa syyte. Rikokset ovat joko virallisen syytteen alaisia rikoksia tai asianomistajarikoksia. (Jokela 2018, 263) Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjä voi nostaa syytteen riippumatta siitä, haluaako asianomistaja rikoksen tutkittavaksi ja tekijää syytettäväksi. Yleisestävyyden kannalta ei voida pitää hyväksyttävänä, että kaikkien rikosten tutkinta ja syytteesenpano olisi riippuvainen asianomistajan harkinnasta. Rikos on virallisen syytteen alainen rikos, ellei rikoslaissa muuta säädetä. (HE 82/1995, 19–20; Jokela 2018, 263)

Asianomistajarikoksella tarkoitetaan sellaista rikosta, joka lähtökohtaisesti etenee syyttäjälle vain, jos asianomistaja niin haluaa. Rikoksen luokitteluun asianomistajarikokseksi vaikuttaa kolme perustetta. Nämä perusteet ovat suhteellisen vähäinen yksityinen etu, asianomistajalle rikoksen tutkinnasta aiheutuva haitta ja kolmantena rikokset, joiden seuraamukset voidaan käsitellä rikosprosessin ja tuomioistuinkäsittelyn ulkopuolella. Osa rikoksista on asianomistajarikoksia sen perusteella, että ne koskevat suhteellisen vähäistä yksityistä etua. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi lievä pahoinpitely, näpistys, lievä petos, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus. Toinen peruste asianomistajarikoksille on niiden tutkinnasta aiheutuva haitta asianomistajalle. Näitä rikoksia ei pidetä vähäisinä tai ainoastaan yksityistä etua loukkaavina, mutta katsotaan kohtuulliseksi, että asianomistajalla on oikeus päättää, haluaako hän rikoksen tutkittavaksi ja syytteesen pantavaksi. Tällaisia rikoksia ovat muun muassa eräät – pois lukien törkeimmät – seksuaalirikokset.

Kolmannessa perusteessa, rikoksia voidaan esimerkiksi sovittaa vahingonkorvauksilla, jolloin asiaa ei tarvitse viedä tuomioistuinkäsittelyyn. Sovittelusta ja sen soveltamisesta säädetään erikseen rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa (L 9.12.2005/1015). (Silver 2020, 14–22; Linna 2019, 152; L 19.12.1889/38 21:16 §, 28:15 §, 36:8 §, 24:12 §)

Syyteoikeudella tarkoitetaan oikeutta syyttää rikoksesta. (HE 27/1999, 17). Syyteoikeus määrittää tahon, joka saa toimia rikosasiassa kantajana. Ensisijainen syyteoikeus on syyttäjällä. Toissijainen syyteoikeus on asianomistajalla. Toissijainen syyteoikeus tarkoittaa asianomistajan oikeutta nostaa syyte, mikäli syyttäjä on päättänyt olla nostamatta syytettä tai asiassa ei ole toimitettu esitutkintaa. Asianomistajalla on syyteoikeus vain silloin, jos epäilty rikos on asianomistajarikos. (Linna 2019, 152) Käsittelen syyttäjän ja asianomistajan syyteoikeutta tarkemmin myöhemmin omissa kappaleissaan.

Syytevelvollisuudella tarkoitetaan velvollisuutta nostaa syyte, mikäli syytekynnys täyttyy ROL 1:6 §:ssä säädetyllä tavalla. (L 11.7.1997/689) Lain 6 §:n mukaan syyttäjän tulee nostaa syyte, jos epäilty rikos on säädetty laissa rangaistavaksi, rikoksen syyteoikeus ei ole vanhentunut ja rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi on olemassa todennäköisiä syitä. (L 11.7.1997/689 1:6 §)

Syytesidonnaisuuden mukaan tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu. Tuomioistuin ei kuitenkaan ole sidottu rikosnimikkeeseen eikä lain kohtaan, jonka nojalla rangaistusta vaaditaan. Sidonnaisuus kohdistuu ainoastaan syyttäjän syytteessä esittämään tapahtumainkulkuun. (Tieteen termipankki 2021; L 11.7.1997/689 11:3 §)

2.1 Syyttäjän syyteoikeus

Syyttäjän toimivallasta ja tehtävistä säädetään syyttäjälaitoslain 2 luvussa. (L 32/2019) Syyttäjän toimivalta kattaa koko maan. Syyttäjän keskeisenä tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta tasapuolisesti, joutuisasti

ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla hänen käsiteltävänä olevassa asiassa. Rikosoikeudellinen vastuu jakautuu syyteharkintaan ja syytteen ajamiseen rikosoikeudenkäynnissä. Syyteharkinnassa syyttäjä arvioi täytyykö epäillyn rikoksen tunnusmerkistö ja onko epäillyn syyllisyydestä riittävä näyttö. Näiden seikkojen perusteella syyttäjä päättää nostaako hän syytteen epäilystä rikoksesta. Syyttäjän tulee tehdä jo rikoksen esitutkintavaiheessa yhteistyötä esitutkintaviranomaisen kanssa ja huolehdittava, että esitutkinnassa kerätty aineisto muodostaa riittävän pohjan syyteharkinnalle. Syyttäjän tulee myös huolehtia, että esitutkinnassa on otettu huomioon sekä syyllisyyden puolesta sekä sitä vastaan puhuvat seikat. (L 32/2019 2:9 §; HE 286/2010, 18)

Syyttäjän syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvussa. (L 11.7.1999/689) Luvussa säädetään sekä syytteen nostamisen että syyttämättäjättämispäätöksen tekemisen edellytyksistä. Syyttäjän on nostettava syyte, mikäli hän katsoo, että epäilty rikos on laissa säädetty rangaistavaksi, rikoksen syyteoikeus ei ole vanhentunut ja epäillyn syyllisyyden tueksi on olemassa todennäköisiä syitä. (L 11.7.1999 1:6 §) Rikoksesta epäillyn ollessa alle 18-vuotias, syyttäjän tulee kiireesti tehdä ratkaisu nostaako hän syytteen vai ei. (L 11.7.1999/1:8a §)

Syyttäjän tulee jättää syyte nostamatta, jos syytteen nostamisen edellytykset eivät täyty, epäillyn rikoksen syyteoikeus on vanhentunut tai jos asianomistaja ei ole tehnyt syyttämispyyntöä asianomistajarikoksessa, tai muu syytteen nostamiselle säädetty erityinen edellytys ei täyty ja asian laatu vaatii erillisen päätöksen tekemistä. Syyttämättäjättämispäätös on perusteltava ja perusteluista on ilmevä ne seikat ja todisteet sekä näytön arviointi ja oikeudellinen päättely, joihin päätös perustuu. (L 11.7.1999/689 1:6a §) Syyttäjä saa kuitenkin jättää syytteen nostamatta 7 §:n tai 8 §:n tai muun vastaavan lainkohdan nojalla, vaikka syytteen nostamisen edellytykset täytyisivät ja epäillyn syyllisyyden tueksi olisi todennäköisiä syitä. (L 11.7.1999/689 1:6 §)

Syyttäjä saa tehdä syyttämättäjättämispäätöksen, mikäli epäilystä rikoksesta ei olisi odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevästä rikoksesta epäilyn syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä. Syyttäjä saa tehdä syyttämättäjättämispäätöksen myös, mikäli rikoksesta epäilty ei ollut rikoksen tekohetkellä täyttänyt kahdeksaatoista vuotta ja rikoksesta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, ja jonka katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan. (L 11.9.1999/689 1:7 §)

Edellä mainittujen lisäksi syyttäjä saa tehdä syyttämättäjättämispäätöksen, mikäli tärkeä yleinen tai yksityinen etu ei vaadi syytteen nostamista, tai jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon rikoksesta epäilyn ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto, tai muu epäilyn toiminta tekonsa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, teosta aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat, tai epäilty rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä tai aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevien säännösten johdosta vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään, tai asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavissa olevaan seuraamukseen. (L 11.7.1999/689 1:8 §)

Kanteenmuutoskiellon mukaan nostettua syytettä ei saa muuttaa. Uuteen seikkaan vetoaminen, toisen lainkohdan ilmoittaminen tai syytteen rajoittamista ei pidetä syytteen muuttamisena. (L 11.7.1999/689 5:17 §) Syyttäjä voi kuitenkin oikeudenkäynnin aikana peruuttaa syytteensä tai luopua syytteestä, jos näyttö osoittautuu riittämättömäksi. (Jokela 2018, 299) Mikäli syyttäjä peruu syytteen, asianomistajalle tulee ilmoittaa joko postitse tai tuomioistuimen tiedoksiannolla. (L 1.1.1734/4 11 luku)

2.2 Asianomistajan syyteoikeus

Asianomistajalla on aina toissijainen syyteoikeus. Vaikka kyseessä olisi asianomistajarikos, ei asianomistaja voi nostaa asiassa ensisijaisesti syytettä. Asianomistaja voi nostaa syytteen itse vasta siinä tapauksessa, jos syyttäjä on päättänyt olla nostamatta syytettä tai asiassa ei ole toimitettu esitutkintaa tai se on jätetty kesken tai lopetettu, tai jos esitutkintatoimenpiteiden suorittamista on siirretty tutkinnanjohtajan päätöksellä. Asianomistajalla on myös oikeus yhtyä syyttäjän tai toisen asianomistajan syytteeseen ja esittää yksityisoikeudellisia vaatimuksia syyteasian yhteydessä. Myös asianomistajalla on oikeus vedota uuteen seikkaan syytteen tueksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että asia voisi muuttua toiseksi uuden seikan myötä kanteenmuutoskiellon vuoksi. Kanteenmuutoskielto koskee myös asianomistajan syytteen käsittelyn yhteydessä esittämään rangaistusvaatimusta. Asianomistaja voi kuitenkin syytteeseen yhtyessään vaatia tekijälle ankarampaa rangaistusta kuin syyttäjä ja vedota muihin lainkohtiin. (L 11.7.1997/689 1:14 §; Jokela 2018, 297–298; L 11.7.1997/689 5:17 §) Asianomistajan syyteoikeus takaa asianomistajan oikeuden saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi ja oikeuden saada tilausuus vaatia hyvitystä rikoksen johdosta. Asianomistajan yksityisen syyteoikeuden myötä kansalainen voi tehokkaasti sekä valvoa että tarvittaessa korjata syyttäjien toimintaa. (Jokela 2018, 294)

Asianomistajalla ei kuitenkaan ole oikeutta ottaa syyttäjän peruuttamaa syytettä ajaakseen silloin, kun syyttäjä on peruuttanut syytteensä jonkin oikeudenkäynnin edellytyksen puuttumisen vuoksi. (Jokela 2018, 299) Asianomistajan tulee ilmoittaa syytteen ajamisesta kirjallisesti 30 päivän kuluessa tuomioistuimelle. 30 päivää lasketaan siitä, kun hän sai tiedon syytteen peruuttamisesta. Asianomistajan ei tarvitse tehdä uutta haastehakemusta, vaan kirjallisen ilmoituksen jälkeen asian käsittelyä jatketaan samalla tavalla kuin asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä säädetään. (L 11.7.1999/689 7 luku) Mikäli asianomistaja ei ota syytettä ajaakseen, hän menettää syyteoikeutensa ja syyte on

vastaajan vaatimuksesta hylättävä tuomiolla. (Jokela 2018, 300; L 11.7.1997/689 1:15 §)

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 17 §:n mukaan myös eräillä asianomistajan lähisukulaisilla, joita ovat leski, lapset, sisarukset ja vanhemmat, on oikeus käyttää asianomistajan syyteoikeutta, jos asianomistaja on kuollut. Leski ja lapset ovat ensisijaisessa asemassa verrattuna sisaruksiin ja vanhempiin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että mikäli leski tai lapset eivät yhdy syyttäjän ajamaan syytteeseen tai käytä asianomistajan syyteoikeuttaan, ei myöskään kuolleen asianomistajan vanhemmat tai sisarukset voi näin tehdä. (Jokela 2018, 305, KKO 2004:75) Tällaisessa tilanteessa surmansa saaneen asianomistajan vanhemmilla on oikeus käyttää syyteoikeutta myös silloin, mikäli joku ensisijaisen syyteoikeuden omaavista on epäiltynä kyseisestä rikoksesta.

Mikäli asianomistaja on kuollut muusta syystä, mainituilla lähisukulaisilla on sama oikeus esittää syyttämispyyntö sekä nostaa syyte ja ajaa sitä. Oikeutta ei ole, mikäli kuollut asianomistaja on nimenomaisesti tahtonut, ettei syyttämispyyntöä esitetä eikä syytettä nosteta. Asianomistajan tahdonilmaisulle ei ole säädetty tiettyä muotoa, jonka seurauksena epäselvissä tapauksissa syyte tutkitaan mieluummin kuin jätetään tutkimatta. (Jokela 2018, 305; L 11.7.1997/689 1:17 §) Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2004:75 korkein oikeus päätti, että surmansa saaneen vanhemmilla ei ollut syyteoikeutta, vaan syyteoikeus oli siirtynyt surmansa saaneen tyttärelle. Vanhemmat eivät siis myöskään voineet yhtyä syyttäjän ajamaan syytteeseen. (KKO:2004:75)

3 SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMINEN

Tässä kappaleessa käsitellään syyteoikeuden vanhentumista. Syyteoikeuden vanhentuminen tarkoittaa sitä, ettei rikoksesta voi enää nostaa syytettä ja näin ollen rikoksesta epäiltyä on pidettävä syyttömänä tekoon ja kyseessä olevaa tapausta ei voida enää selvittää. (Syyttäjälaitos 2021) Rikosoikeudellinen vanhentuminen on rikosoikeudellisessa järjestelmässä vakiintunut eikä sen asemaa ole kyseenalaistettu. Järjestelmä perustuu siihen, että vähäiset rikokset vanhenevat nopeammin kuin vakavammat. (HE 27/1999, 4) Vanhentumisesta säädetään rikoslain (19.12.1889/39) 8 luvussa.

Rikosoikeudelliselle vanhentumiselle voidaan esittää erilaisia perusteita. Tällaisia perusteita ovat yleistävyys, rikoksesta epäillyn oikeusturva sekä hyvitystarve. Pitkän ajan kuluttua rikoksesta seuraavat oikeudenkäynnit heikentävät sekä yleistävyyttä että rikoksesta epäillyn oikeusturvaa. Tällaisessa tilanteessa voi syntyä kysymys siitä, onko järjestelmässä jotain vialla, kun rikoksia ei saada kohtuullisessa ajassa selvitettyä. Näyttö heikkenee ajan kuluessa, jolloin rikoksesta epäillyn oikeusturva voi heikentyä. Myös syytteen nostaminen ja tekijän rangaistusvastuuseen saattaminen pitkän ajan kuluttua teosta voi tuntua epäoikeudenmukaiselta ja kohtuuttomalta tekijästä. On myös järkevämpää ohjata voimavarat ja resurssit tuoreempiin tekoihin, sillä niiden selviämisen mahdollisuus on merkittävästi suurempi. Sovituksen ja uhrien hyvittämisen tarve vähenee myös ajan kuluessa. Mitä vähäisemmästä rikoksesta on kyse, sitä lyhyempi on rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika. (Tolvanen 2006; HE 27/1999, 4)

3.1 Syyteoikeuden vanhentumisajat

Syyteoikeuden vanhentumisaika riippuu kyseessä olevan rikoksen säädetyistä enimmäisrangaistuksesta. Pääsääntöisesti vanhentumisajat voidaan jakaa viiteen ryhmään laissa säädetyin ankarimman rangaistuksen mukaan. Ankarimmalla rangaistuksella tarkoitetaan rangaistusta, joka on tekoon sovellettavassa rangaistussäännöksessä säädetty rangaistavaksi. (L 19.12.1889/39 8:1 §)

Vanhentumisaika on sidottu yksittäiseen rikokseen sovellettavaan rangaistusasteikon enimmäisrangaistukseen. Näin ollen rangaistuksen yleiset vähentämisperusteet, kuten nuoruus tai rikoksen jääminen yritykseen, eivät vaikuta rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaikaan. (HE 27/1999, 17–18; Matikkala 2021, 471–472)

Syyteoikeus rikoksesta, jonka ankarin säädetty rangaistus on sakko, rikesakko tai enintään vuosi vankeutta, vanhentuu kahdessa vuodessa. Rikoksen, jonka ankarin rangaistus on yli vuosi, mutta enintään kaksi vuotta vankeutta, syyteoikeus vanhentuu viidessä vuodessa. Rikoksen, jonka ankarin rangaistus on yli 2 vuotta, mutta enintään kahdeksan vuotta vankeutta, syyteoikeus vanhentuu kymmenessä vuodessa. Rikoksen, jonka ankarin rangaistus on yli kahdeksan vuotta, syyteoikeus vanhentuu kahdessakymmenessä vuodessa. Rikoksen, jonka ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus, syyteoikeus ei vanhennu. (L 19.12.1889/39 8:1§; Korkka-Knuts ym. 2020, 450–452)

3.2 Syyteoikeuden vanhentumisajan alkaminen ja päättyminen

Syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa yleensä rikoksen tekohetkestä. Tekohetkellä tarkoitetaan päivää, jolloin rikollinen toiminta toteutettiin. Mikäli rikoksen tunnusmerkistön täytyminen vaatii seurauksen, syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa seurauksen ilmenemispäivästä. Toiminnan ja seurauksen välillä on täytynyt kulua vähintään vuorokausi, jotta edellä mainitulla täsmennyksellä on merkitystä. (Syyttäjälaitos 2021; Korkka-Knuts 2020, 450–454)

Syyteoikeuden vanhentumisaika päättyy alkamispäivää järjestysnumeroltaan vastaavaa päivää edeltävän vuorokauden päättyessä. (Rikoslaki 8:17 §, Korkka-Knuts ym. 2020, 454) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos rikos on tehty 1.4.2006 ja vanhentumisaikana on viisi vuotta, syyte täytyy nostaa viimeistään 31.3.2011, ettei syyteoikeus ehdi vanhentua. (Tolvanen 2006, 365)

3.3 Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkaminen

Syyteoikeuden vanhentumisaikaa voidaan jatkaa kerran yhdellä vuodella hakemuksesta, mikäli edellytykset täyttyvät. Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamisesta päättää se tuomioistuin, joka on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 4 luvun mukaan toimivaltainen tuomioistuin. Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamista voi hakea virallinen syyttäjä sekä asianomistaja, jos kyseessä on edellä mainitun lain 1 luvun 14 § ja 15 §:n mukainen syyteoikeus. (L 11.7.1997/689)

Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamisen edellytyksenä on, että rikoksen esitutkinta vaatii erityisiä ja aikaa vieviä esitutkintatoimenpiteitä, joiden vuoksi esitutkinta olisi selvästi keskeneräinen vanhentumisajan päättyessä, rikos on tullut esitutkintaan poikkeuksellisen myöhään, tai rikoksen vastaaja pakoilee ja olisi todennäköistä, ettei häntä saataisi haastettua ennen vanhentumisajan päättymistä, ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii vanhentumisajan jatkamista. Mikäli voidaan pitää todennäköisenä, että henkilöä tullaan syyttämään rikoksesta, jonka esitutkinta vaatii erityisiä ja aikaa vieviä esitutkintatoimenpiteitä, joiden vuoksi esitutkinta olisi selvästi keskeneräinen vanhentumisajan päättyessä, tai mikäli rikos on tullut esitutkintaan poikkeuksellisen myöhään, hänelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hakemuksesta. Syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamisen ollessa poikkeuksellinen toimenpide, kerran jatkettua syyteoikeuden vanhentumisaikaa ei voitaisi jatkaa enää toistamiseen. (Tolvanen 2006, 363; HE 27/1999, 21–22, LaVM 1/2001, 4; L 19.12.1889/39 8:4 §)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2013:40 syyttäjä oli toimittanut käräjäoikeudelle haastehakemuksen, jossa vaati vastaajalle rangaistusta. Kaksi viikkoa myöhemmin syyttäjä pyysi käräjäoikeudelta syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamista. Vastaaja oli luvannut hakea haastehakemuksen haastemieheltä, mutta ei ollut saapunut sovittuna ajankohtana tai ilmoittanut esteestä, jonka jälkeen haastemiehet eivät olleet tavoittaneet vastaajaa

puhelimitse tai muullakaan tavalla. Syyttäjä oli sitä mieltä, että vastaaja pakoili. (KKO:2013:40)

Käräjäoikeus katsoi syyttäjän hakemuksesta ilmenevän, että vastaaja oli ollut tietoinen tiedoksiannettavasta asiasta ja että haastemiehet ovat häntä tavoitelleet asiaa koskien. Käräjäoikeuden mielestä vastaaja selvästi pakoili ja ottaen huomioon haasteen tiedoksiannolle ennen vanhentumista jäljellä oleva aika, oli todennäköistä, ettei vastaajalle saataisi annetuksi haastetta tiedoksi ennen vanhentumisajan päättymistä. Käräjäoikeus katsoi myös, että erittäin tärkeä yleinen etu vaati vanhentumisajan jatkamista, kun otti huomioon rikoksen laadun ja yhteiskunnallisen merkityksen, sillä syyteoikeuden vanhentuminen olisi heikentänyt rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuutta. (KKO:2013:40)

Vastaaja kanteli asiasta hovioikeuteen, mutta hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden päätöksen ja hylkäsi vastaajan valituksen. Vastaajalle myönnettiin valituslupa korkeimpaan oikeuteen. Valituksessaan vastaaja vaati hovioikeuden päätön kumoamista ja syyttäjän vaatimus syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamisesta hylkäämistä. Syyttäjä vastasi vastaajan valitukseen ja vaati sen hylkäämistä. Korkein oikeus katsoi, ettei vastaajan menettely ollut sellaista, joka voitaisiin tulkita pakoiluksi. Tämän vuoksi syyteoikeuden jatkamisen edellytykset eivät täyttyneet. Asiassa ei myöskään ollut tarpeen arvioida sitä, olisiko erittäin tärkeä yleinen etu vaatinut syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamista. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen ja syyttäjän vaatimuksen syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamisesta. (KKO:2013:40)

3.4 Syyteoikeuden vanhentumisajan katkeaminen

Syyte katsotaan nostetuksi, kun se on toimitettu tuomioistuimen kansliaan. Syyteoikeuden vanhentumisaika katkeaa, kun rikoksesta epäillylle annetaan tiedoksi syytettä koskeva haaste. Syyteen toimittaminen tuomioistuimen kansliaan ei siis riitä syyteoikeuden vanhentumisajan katkeamiseen. (Korkka-Knuts 2020, 455; Syyttäjälaitos 2020; L 11.7.1997/689 5:1 §)

Syytteen nostaminen jutussa, joka sittemmin jää tutkimatta tai jossa syyte peruutetaan, ei katkaise syyteoikeuden vanhentumista. (L 19.12.1889/39 8:3 §) Syytteen tutkimatta jättäminen on todennäköisempää asianomistajan ajamissa syytteissä kuin syyttäjän ajamissa. Tutkimatta jättäminen tapahtuu useimmiten jo ennen kuin haaste on ehditty antaa vastaajalle tiedoksi. Mikäli oikeudenkäynnin aikana huomataan, ettei syyte perustu todennäköisiin syihin, syyte tulee peruuttaa. Mikäli asianomistaja käyttää oikeuttaan ajaa peruutettua syytettä, on syyteoikeuden vanhentumisaika katkennut. (Korkka-Knuts ym. 2020, 456)

Rikosasioissa, jotka on tarkoitus käsitellä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a §:n mukaisessa tunnustamisoikeudenkäynnissä, syyteoikeuden vanhentumisaika katkeaa, kun rikoksesta epäilty allekirjoittaa tuomioesityksen. Mikäli tuomioesitys tehdään jutussa, joka jää tutkimatta, syyteoikeuden vanhentumisaika ei katkea. (L 19.12.1889/39 8:3a §) Tunnustamisoikeudenkäyntiä voidaan käyttää sellaisissa rikoksissa, joiden enimmäisrangaistus on kuusi vuotta vankeutta. Tunnustamisoikeudenkäynti ei kuitenkaan sovellu vakavampien, kuten henkeen ja terveyteen kohdistuvissa tai seksuaalirikoksien ratkaisuun. (Jokela 2018, 445) Tämän vuoksi en käsittele tuomioesityksen perusteella katkeavaa syyteoikeuden vanhentumisaikaa enempää.

4 HENKIRIKOKSET

Tässä kappaleessa käsittelen tahallisia henkirikoksia. Henkirikoksista säädetään rikoslain 21 luvussa. (L 19.12.1889/39) Tahallisiin henkirikoksiin kuuluvat tappo, murha, surma ja lapsensurma. Myös näiden edellä mainittujen henkirikosten yritys on rangaistavaa. (L 19.12.1889/39 21:1–4 §) Koska tutkimukseni keskittyy täysi-ikäisiin asianosaisiin, joita ovat rikoksen uhri ja rikoksen tekijä, en käsittele lapsensurmaa sen tarkemmin.

Rikoslaisissa tai lain 21 luvun esitöissä ei ole määritelmää kuolemalle. Tämän vuoksi yrityksen ja täytetyn teon välisenä rajana pidetään lääketieteessä käytetyn kuoleman määritelmää. Laki ihmisen elimien ja kudoksien lääketieteellisestä käytöstä (L 2.2.2001/101) määrittelee kuoleman seuraavasti: ”ihminen on kuollut, kun kaikki hänen aivotoimintansa ovat pysyvästi loppuneet.” (L 2.2.2001/101 7:21 §; Frände, Matikkala, Tapani, Tolvanen, Viljanen & Wahlberg 2018, 213; HE 94/1993, 92) Vaikka rikoslain ulkopuolisen lainsäädännön määritelmä ei välttämättä ratkaise asiaa rikosoikeudessa, muun kriteerin soveltaminen edellyttäisi hyviä syitä. (Frände ym. 2018, 213)

4.1 Tappo

Joka tappaa toisen, on tuomittava taposta vankeuteen määräajaksi, vähintään kahdeksaksi vuodeksi, mutta enintään 12 vuodeksi. Myös tapon yritys on säädetty laissa rangaistavaksi. (HE 94/1993, 92; L 19.12.1889/39 21:1 §)

Tappo määritellään sellaiseksi teoksi, jossa henkilö aiheuttaa toisen kuoleman. Aiheuttaminen edellyttää teon ja sillä aiheutetun seurauksen, eli kuoleman, välillä olevaa syy-yhteyttä. (Frände ym. 2018, 213) Jotta syy-yhteys voidaan todeta, käytetään sen todentamiseksi hypoteettista *conditio sine qua non* -koetta. *Conditio sine qua non* tarkoittaa välttämätöntä syytä, ja sen mukaan teko on syy-yhteydessä seuraukseen vain, mikäli seuraus olisi jäänyt kokonaan syntymättä ilman tarkasteltua tekoa. (Kareinen 2019, 6) Kokeessa teko suljetaan pois ja

kysytään, että olisiko seuraus syntynyt joka tapauksessa. Jos vastaus on myönteinen, syy-yhteys ei ole. Jos vastaus on kielteinen, teon ja seurauksen välillä on syy-yhteys. Tällainen syy-yhteys on kuitenkin liian laaja käsite, jonka vuoksi on jouduttu asettamaan lisävaatimuksia aiheuttamiselle. Tällainen lisävaatimus on ennalta-arvattavuus. Ennalta-arvattavuuden mukaan seurauksen täytyy olla ennalta-arvattava, jotta teko voidaan lukea jonkun syyksi. (Frände ym. 2018, 213–214) Jotta tappo voidaan lukea jonkun syyksi, täytyy siis teon ja seurauksen välillä ollut syy-yhteys sekä seurauksen on täytynyt olla ennakoitavissa.

Tapon tunnusmerkistön täytyminen edellyttää myös tahallisuutta. Tahallisuudella tarkoitetaan, että seuraus ymmärretään mahdolliseksi ja siihen suhtaudutaan välinpitämättömästi ja seuraus hyväksytään. Tahallisuudella on kolme muotoa: tarkoitustahallisuus, varmuustahallisuus ja todennäköisyystahallisuus. Tarkoitustahallisuudella tarkoitetaan tahallisuutta, jossa tekijällä on ollut tarkoituksena rikoksen tunnusmerkistön toteuttaminen ja tekijä on nimenomaisesti pyrkinyt aiheuttamaansa seuraukseen, eli tässä tapauksessa tappamiseen. Varmuustahallisuudella tarkoitetaan tahallisuutta, jossa tekijä pitää tunnusmerkistön täyttymistä varmana. Vastaavasti todennäköisyystahallisuudella tarkoitetaan tahallisuutta, jossa tekijä pitää tunnusmerkistön täyttymistä varsin todennäköisenä. (Frände ym. 2018, 219; L 19.12.1889/39 3:6 §; HE 44/2002, 15–16)

Kuten aikaisemmasta tekstistä käy ilmi, myös tapon yritys on rangaistavaa. Yritys määritellään teoksi, joka ei ole täytetty rikos eli teko ei täytä kaikkia tunnusmerkistössä säädettyjä kvalifiointiperusteita. Yritystä koskeva perussäännös on rikoslain 5 luvussa. Säännöksen mukaan rikoksen yrityksestä rangaistaan vain siinä tapauksessa, jos yritys on säädetty rangaistavaksi. Rangaistavaksi teko on edennyt siinä vaiheessa, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Mikäli vaaran syntymättä jättäminen on johtunut vain satunnaisista syistä eikä vaaraa rikoksen

täyttymisestä synny, on kuitenkin kyse rikoksen yrityksestä. Rikoksen yrityksen tyyppitapauksessa tekijällä on tarkoitus ampua rikoksen uhri kuoliaaksi. Luoti ei kuitenkaan osu uhriin, vaan menee ohi. Tällöin kyse on tapon yrityksestä. (HE 44/2002, 20–21; Korkka-Knuts ym. 2020, 309–314; L 19.12.1889/39 5:1 §)

4.2 Murha

Murhaa voidaan pitää tapon törkeänä tekemuotona. Jos tappo tehdään vakaasti harkiten, erityisen julmalla tai raa'alla tavalla, vakavaa vaaraa aiheuttaen tai tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi, ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava murhasta vankeuteen elinkaudeksi. Kuten tapossa, myös murhan yritys on säädetty laissa rangaistavaksi. (L 19.12.1889/38 21:2 §) Se, mitä yrityksestä kirjoitettiin aikaisemmin tässä tutkimuksessa, voidaan myös soveltaa murhan yritykseen.

Murhan tunnusmerkistö koostuu kolmesta osa-alueesta, joita ovat tappo, vähintään yksi kvalifiointiperuste ja kokonaistörkeys. (Frände ym. 2018, 223) Murhan kvalifiointiperusteina ovat vakaa harkinta, erityisen raaka tai julma tekotapa, vakavan yleisen vaaran aiheuttaminen, teon kohdistuminen virkamieheen ja teon kokonaistörkeys. Näistä kvalifiointiperusteista vakaa harkinta on keskeisin ankaroittamisperuste. (L 19.12.1889/39 21:2 §; HE 94/1993, 93) Vakaalla harkinnalla tarkoitetaan toimintaa, jossa tappamista harkitaan ja suunnitellaan perusteellisesti ja sen jälkeen surmaaminen pannaan täytäntöön suunnitelman mukaisesti. (Frände ym. 2018, 231) Erityisen raaka tai julma tekotapa liittyy erityisesti tekotapaan eikä siihen, miltä se ulkopuolelta näyttää. (HE 94/1993, 93; Frände ym. 2018, 232) Vakavalla yleisellä vaaralla ei tarkoiteta tekotavan tai tekovälineen käyttämistä sellaisenaan, vaan sitä, että surmaaminen aiheuttaa vakavaa yleistä vaaraa. (HE 94/1993, 93; Frände ym. 2018, 237) Virkamiesperuste toteutuu, mikäli virkamies murhataan virkamiehen ollessa virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta, taikka virkatoimen vuoksi. (L 19.12.1889/39; 21:2 § 4 kohta) Kokonaistörkeyttä ei ole lain esitöissä

luonnehdittu tarkasti. Lain esitöissä todetaan, että surmaamista, joka on tapon tunnusmerkistöä törkeämpi, voidaan arvioida murhaksi. (HE 94/1993, 93)

4.3 Surma

Surmaa voidaan pitää tapon lievänä muotona. Jos tappo, huomioon ottaen rikoksen poikkeukselliset olosuhteet, rikoksentekijän vaikuttimet tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentekijä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi vankeuteen. (L 19.12.1889/39 21:3 §)

Lieventäviä asianhaaroja ovat poikkeukselliset olosuhteet ja rikoksentekijän vaikuttimet. Poikkeuksellisina olosuhteina voidaan pitää pakkotilaa tai sitä lähellä olevia tilanteita. Pakkotilalla tarkoitetaan sellaista tilannetta, jossa jonkin oikeudellisesti suojatun edun pelastamiseksi pakottavasta, välittömästi uhkaavasta vaarasta joudutaan uhraamaan toinen oikeudellisesti suojaama etu. Pakkotila on siis oikeushyvän suojaamista toisen oikeushyvää loukkaamalla. Selkein esimerkki tällaisesta oikeushyvästä on ihmishenki. (HE 94/1993, 94; L 19.12.1889/39 21:3 §; Frände ym. 2018, 246–248; Korkka-Knuts ym. 2020, 253, 266) Esimerkkinä vaikuttimiin liittyvistä tilanteista voidaan mainita sellaiset säälistä tehdyt teot, jotka ovat tapahtuneet surmatun omasta tahdosta. (Frände ym. 2018, 247) Myös surman yritys on rangaistava. Näin ollen se, mitä yrityksestä kirjoitettiin aikaisemmin tässä tutkimuksessa, voidaan myös soveltaa surman yritykseen.

5 PAHOINPITELYRIKOKSET

Tässä kappaleessa käsittelen pahoinpitelyrikkoksia. Pahoinpitelyrikoksiin kuuluvat pahoinpitely, törkeä pahoinpitely ja lievä pahoinpitely. (Rikoslaki 21:5–7 §) Pahoinpitelyrikkoksista perusmuotoinen ja törkeä pahoinpitely ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia. Syyttäjä saa nostaa lievästä pahoinpitelystä syytteen vain, jos asianomistaja tekee syyttämispyyntö; tai jos teko on kohdistunut alle 18-vuotiaaseen, tekijän avo- tai aviopuoliso, sisarukseen tai sukulaiseen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa, tai henkilöön, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa samassa taloudessa tai on tai on ollut muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen vuoksi tekijälle läheinen; tai henkilöön tämän työtehtäviensä vuoksi eikä tekijä rikoksentekijä kuulu työpaikan henkilöstöön. (L 19.12.1889/39 21:16 §; HE 286/2010, 111) Perusmuotoisen pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn yritys on rangaistavaa. (L 19.12.1889/39 21:5–6 §) Näin ollen sitä, mitä yrityksestä kirjoitettiin aikaisemmin tässä tutkimuksessa, voidaan myös soveltaa sekä pahoinpitelyyn että törkeän pahoinpitelyn yritykseen.

5.1 Pahoinpitely

Pahoinpitelyssä tehdään toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoitetaan toisen terveyttä, aiheutetaan kipua tai saatetaan toinen henkilö tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Pahoinpitely edellyttää tahallisuutta. Mitä tahallisuudesta 4.1. luvussa todettiin, voidaan myös soveltaa pahoinpitelyihin. Perusmuotoisen pahoinpitelyn minimirangaistuksena on sakko ja enimmäisrangaistuksena on kaksi vuotta vankeutta. (L 19.12.1889/39 21:5 §)

Perusmuotoisen pahoinpitelyn tunnusmerkistössä on kaksi menettelytyyppiä. Ensimmäisessä menettelytyypissä vaaditaan ruumiillinen väkivalta. Ruumiillisella väkivallalla tarkoitetaan ruumiillisen koskemattomuuden loukkaavaa toimintaa, kuten lyömistä, potkimista, kuristamista, puremista, läpsimistä, retuuttamista tai käsien vääntämistä. (Frände ym. 2018, 252–254) Toisessa menettelytavassa on kyse seurausten tahallisesta aiheuttamisesta. Tähän ei tarvitse sisältyä edellä

mainittua ruumiillisen koskemattomuuden loukkaavaa toimintaa. Tällaisen teon seuraukset ovat psyykkisiä, kuten pelko tekijää kohtaan, ahdistusta, arvottomuuden ja syyllisyyden tunteita. Pitkään jatkuessa henkinen väkivalta vahingoittaa henkilön turvallisuuden tunnetta ja itsetuntoa. Henkinen väkivalta voi pitkittyneenä aiheuttaa masennusta ja vääristää minäkuva. Henkisenä väkivaltana voidaan pitää syyttelyä, arvostelua, aliarvioimista, haukkumista, nimittelyä, välinpitämätöntä kohtelua, uhkailu, kiristäminen tai toiminnan rajoittaminen ja tarkkailu ja eristäminen. Pahoinpitelyn tunnusmerkistö toteutuu myös, jos henkilö saatetaan tiedottomaan tai vastaavaan tilaan. Tunnusmerkistön sanonta ”vahingoittaa toisen terveyttä” mieltää myös sellaiset teot, jotka ilmenevät mielisairauksina tai mielenterveyden häiriöinä. (Frände ym. 2018, 254–255; HE 94/1993, 95; Mieli ry 2021)

5.2 Törkeä pahoinpitely

Törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteina ovat toiselle aiheutettu vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, pahoinpitely tehdään erityisen raa’alla tai julmalla tavalla tai pahoinpitelyssä käytetään ampuma- tai teräasetta taikka näihin rinnastettavalla hengenvaarallisella välinettä ja lisäksi teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeän pahoinpitelyn minimirangaistuksena on vähintään vuosi, mutta enintään kymmenen vuotta vankeutta. (L 19.12.1889/39 21:5 §)

Vaikeaksi ruumiinvammaksi on katsottu muun muassa kasvojen rumentuminen – esimerkiksi rumentava arpi sekä otsaluun ja nenänjuuren rumentava sisäänpainuma – toisen silmän menettäminen, toisen silmän näkökyvyn oleellinen vähentyminen tai alentuminen kolmanteen osaan ja kuulon kadottaminen toisesta korvasta. Hengenvaarallisella tilalla ei tarkoiteta, että rikos tehtäisiin tavalla, johon liittyy hengenvaara, vaan hengenvaarallinen tila edellyttää konkreettista seurausta. (Frände ym. 2018, 255–256) Toisena tärkeänä kvalifiointiperusteena on rikoksen teko erityisen raa’alla tai julmalla tavalla. Tätä tarkastelin jo aikaisemmin murhan kvalifiointiperusteissa. Erityisen raaka tai julma

tekotapa liittyy erityisesti tekotapaan eikä siihen, miltä se ulkopuolelta näyttää.
(Frände ym. 2018, 232)

Ampuma- tai teräaseen, tai muun niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen käytöllä viitataan nimenomaan aseisiin. Esimerkiksi kivi, laudanpätkä tai olutpullo, ei rinnastu laissa tarkoitettuun ampuma-aseeseen. Ampuma-aseeseen rinnastettavia hengenvaarallisia välineitä ovat erilaiset pommit, myrkylliset tai tukahduttavat kaasupanokset ja räjähteet. Teräaseita tai niihin rinnastettavia hengenvaarallisia välineitä ovat tikarit, stiletit, pistimet, pitkäteräinen veitsi, jousipatukka sekä erilaiset ketjusta, kaapelista, metalliputkesta tai vaijerista tehdyt ja niihin rinnastettavat lyömäaseet. (Frände ym. 2018, 259; HE 66/1988, 99) Kuten murhassa, myös törkeän pahoinpitelyn tulee olla kokonaisuutena arvostellen törkeä, jolloin esimerkiksi pelkkä teräaseen käyttäminen vähämerkityksellisellä tavalla ei riitä törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttymiseen. (Frände ym. 2018, 260) Mitä aikaisemmin on todettu kokonaistörkeydestä, voidaan myös soveltaa törkeässä pahoinpitelyssä.

5.3 Lievä pahoinpitely

Lievästä pahoinpitelystä on kyse silloin, kun pahoinpitely, huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen, terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Lievän pahoinpitelyn enimmäisrangaistuksena on sakko. (L 19.12.1889/39 21:7 §) Kokonaisarvostelussa tulee kiinnittää huomiota väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkaamisen ja terveyden vahingoittamisen vähäisyyteen. (HE 93/1993, 97)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Tässä kappaleessa käsittelen tutkimukseni tuloksia ja niistä tehtäviä johtopäätöksiä. Pohdin myös tutkimuksen luotettavuutta, pätevyyttä sekä mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia. Viimeisenä analysoin ja arvioin opinnäytetyöprosessiani kokonaisuudessaan.

6.1 Tutkimustulokset

Tutkimusongelmana oli syyteoikeuden vanhentuminen henki- ja pahoinpitelyrikoksissa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää mitä tarkoitetaan syyteoikeudella ja -velvollisuudella, mitä syyteoikeuden vanhentumisella tarkoitetaan, millaisia poikkeuksia syyteoikeuden vanhentumisessa on sekä miten syyteoikeus vanhenee henki- ja pahoinpitelyrikoksissa.

Kuten toisessa pääluvussa todettiin, syyteoikeudella tarkoitetaan oikeutta syyttää rikoksesta. Syyttäjällä on aina ensisijainen syyteoikeus. Syyttäjän syyteoikeus kattaa sekä virallisen syytteen alaiset että asianomistajarikokset. Asianomistajan syyteoikeus taas on aina toissijainen ja syyteoikeus koskee vain asianomistajarikoksia. Syytevelvollisuudella tarkoitetaan velvollisuutta nostaa syyte, mikäli syytekynnys ylittyy. Syytekynnys ylittyy, jos rikos on säädetty laissa rangaistavaksi, rikoksen syyteoikeus ei ole vanhentunut ja on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

Kolmannessa pääluvussa todettiin, että syyteoikeuden vanhentumisella tarkoitetaan sitä, ettei rikoksesta voi enää nostaa syytettä ja näin ollen rikoksesta epäiltyä on pidettävä syyttömänä tekoon ja kyseessä olevaa tapausta ei voida enää selvittää. Syyteoikeuden vanhentumisen poikkeukseksi voidaan mainita sellaiset rikokset, joiden enimmäisrangaistukseksi on säädetty elinkautinen vankeusrangaistus. Tällaisten rikosten, kuten murha, syyteoikeus ei vanhennu. Syyteoikeutta voidaan myös poikkeuksellisesti jatkaa enintään yhdellä vuodella, mikäli rikoksen esitutkinta vaatii erityisiä ja aikaa vieviä esitutkintatoimenpiteitä,

joiden vuoksi esitutkinta olisi selvästi keskeneräinen vanhentumisajan päättyessä, rikos on tullut esitutkintaan poikkeuksellisen myöhään, tai rikoksen vastaaja pakoilee ja olisi todennäköistä, ettei häntä saataisi haastettua ennen vanhentumisajan päättymistä, ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii vanhentumisajan jatkamista. Vanhentumisajat voidaan jakaa ryhmiin enimmäisrangaistuksen perusteella. Syyte oikeus vanhentuu joko kahdessa, viidessä, kymmenessä tai kahdessakymmenessä vuodessa riippuen rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksesta. Rangaistuksen yleiset vähentämisperusteet, kuten rikoksen jääminen yritykseen, eivät vaikuta rikoksen syyte oikeuden vanhentumisaikaan.

Tapon syyte oikeus vanhenee kahdessakymmenessä vuodessa, enimmäisrangaistuksen ollessa yli kahdeksan vuotta vankeutta. Murhan enimmäisrangaistuksen ollessa elinkautinen, syyte oikeus ei vanhennu. Surman syyte oikeus vanhenee kahdessakymmenessä vuodessa, enimmäisrangaistuksen ollessa kymmenen vuotta vankeutta.

Perusmuotoisen pahoinpitelyn syyte oikeus vanhenee viidessä vuodessa, enimmäisrangaistuksen ollessa kaksi vuotta vankeutta. Törkeän pahoinpitelyn syyte oikeus vanhenee kahdessakymmenessä vuodessa, enimmäisrangaistuksen ollessa kymmenen vuotta vankeutta. Lievän pahoinpitelyn syyte oikeus vanhenee kahdessa vuodessa enimmäisrangaistuksen ollessa sakkorangaistus.

6.2 Tutkimuksen validiteetti, eettisyys ja reliabiliteetti

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia syyte oikeuden vanhentumista henki- ja pahoinpitelyrikoksissa. Tässä onnistuttiin, joten tutkimusmenetelmän valinta oli oikea. Tutkimus siis mittasi juuri sitä, mitä sen pitikin. Tutkimuksen tulokset eivät myös eroa, jos tutkimuksen tekee uudelleen. Tutkimus on siis reliabeeli. Tutkimuksen lähdemateriaalin valinnassa on käytetty harkintaa ja lähdekirjallisuutena ei ole käytetty epävirallisia lähteitä. Oikeusdogmaattisessa eli lainopillisessa tutkimuksessa lähteenä on käytetty voimassa olevaa lainsäädäntöä

ja lain esitöitä sekä oikeustieteen kirjallisuutta. Lähdekirjallisuuteen viitatessa on tärkeä kunnioittaa alkuperäisiä kirjoittajia ja tutkijoita sekä viitata heidän tekstiinsä asianmukaisesti.

6.3 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyöprosessi alkoi aiheen valinnalla keväällä 2021. Aloitin kirjoittamisen keväällä opinnäytetyöhön liittyvällä tutkimuskurssilla, mutta päästyäni kokopäivätoihin toukokuun lopussa, opinnäytetyön kirjoittaminen jäi vähälle. Töiden ohessa luin kuitenkin lähdekirjallisuutta ja hahmottelin opinnäytetyöni lopullista sisältöä. Palasin opinnäytetyön kirjoittamisen pariin elokuussa 2021. Kiinnostukseni aiheeseeni kasvoi töiden ohessa ja ymmärsin syvemmin, mitä osaluokkia tutkimusaiheeseeni kuului. Mitä enemmän tietoa löytyi, sitä vaikeampi oli pysyä aiheajassa. Onnistuin mielestäni pysymään aiheessani hyvin. Tutkimusongelmani oli tarkoituksella kapeasti rajattu, ettei kävisi niin, että tutkin aihetta vain pintapuolisesti. Tämäkin onnistui mielestäni hyvin. Kokonaisuudessaan prosessi oli mielenkiintoinen ja opettavainen, vaikkakin aikaa kirjoittamiseen oli töiden vuoksi käytössä käytännössä vain illat ja viikonloput. Koen, että työni syyttäjänsihteerinä tuki omaa tutkimustani ja toisinpäin. Jälkeenpäin ajateltuna olisin voinut miettiä ajankäyttöäni paremmin. Kunnollinen aikataulu olisi helpottanut kirjoittamista ja prosessin loppuvaiheessa ei olisi tullut niin kiire.

6.4 Jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyöni tutki syyteoikeuden vanhentumista henki- ja pahoinpitelyrikoksissa. Olin rajannut seksuaalirikokset pois, sillä silloin tutkimukseni olisi ollut liian laaja. Tästä syystä mahdollinen jatkotutkimusehdotus olisi syyteoikeuden vanhentuminen seksuaalirikoksissa. Myös muiden rikosnimikkeiden vanhentumisaikoja voisi tutkia. Tässä tutkimuksessa tutkin myös vain yhtä rikosoikeudellisen vastuun vanhentumistapaa. Kuten jo johdannossa mainitsin, tapoja on kolme. Näistä voisi myös tehdä omat jatkotutkimukset.

LÄHTEET

Frände, D., Matikkala J., Tapani, J., Tolvanen M., Viljanen, P. & Wahlberg, M. 2018. Keskeiset rikokset. Keuruu. Edita Publishing Oy.

HE 27/1999. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamiseksi. Viitattu 30.5.2021.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_27+1999.pdf

HE 286/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle syyttäjälaitosta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Viitattu 18.10.2021.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_286+2010.pdf

HE 44/2002. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Viitattu 31.10.2021.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_44+2002.pdf

HE 58/2013. Hallituksen esitys Eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi. Viitattu 26.10.2021.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_58+2013.pdf

HE 66/1988. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi. Viitattu 31.10.2021.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_66+1988.pdf

HE 94/1993. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi. Viitattu 30.9.2021.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_94+1993.pdf

Jokela, A. 2018. Rikosprosessioikeus. 5. uudistettu painos. Helsinki. Alma Talent Oy.

Järvinen, V. 2014. Syyteoikeuden vanhentuminen – Rikosoikeudellisen vanhentumisen muotona. Opinnäytetyö. Vaasan ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.5.2021.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/83281/Vili.oppari.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kareinen, J. 2019. Potilasvahinko-oikeudellinen syy-yhteys erityisesti lääketieteellisen tutkimuksen yhteydessä. Varallisuus oikeuden maisteritutkielma. Lapin yliopisto. Viitattu 31.10.2021.

https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63840/progradu_JoelKareinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

KKO 2004:75. Korkeimman oikeuden ratkaisu 9.7.2004 75. Viitattu 30.10.2021.

<https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2004/20040075>

KKO 2013:40. Korkeimman oikeuden ratkaisu 22.5.2013 40. Viitattu 30.10.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2013/20130040>

KKO 2021:64. Korkeimman oikeuden ratkaisu 15.9.2021 64. Viitattu 31.10.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2021/20210064>

Korkka-Knuts, H., Helenius, D. & Frände, D. 2020. Yleinen rikosoikeus. Keuruu.

Edita Publishing Oy.

Kämäräinen, K. 2021. Vanhentumista koskeva oikeudellinen sääntely.

Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 9.7.2021.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/502926/Vanhentumista%20koskeva%20oikeudellinen%20sääntely.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

L 1.1.1734/4. Oikeudenkäymiskaari. Viitattu 30.10.2021. Finlex.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004000#L11>

L 11.1.2019/32. Laki Syyttäjälaitoksesta. Finlex. Viitattu 30.5.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190032#L2>

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Finlex. Viitattu 30.5.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P7>

L 11.7.1997/689. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa. Finlex. Viitattu 5.10.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689#V2>

L 19.12.1889/39. Rikoslaki. Finlex. Viitattu 20.3.2021.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L21>

L 2.2.2001/101. Laki ihmisen elimien ja kudoksien lääketieteellisestä käytöstä.

Finlex. Viitattu 27.10.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010101#L7P21>

L 9.12.2015. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta. Finlex.

Viitattu 31.10.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051015>

LaVM 1/2001. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esitys rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamiseksi. Viitattu 21.10.2021. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/lavm_1+2001.pdf

Linna, T. 2019. Prosessioikeuden oppikirja. Helsinki. Alma Talent Oy.

Matikkala, J. 2021. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Keuruu. Edita Publishing Oy.

Mieli ry. 2020. Väkivaltarikos vaikuttaa turvallisuudentunteeseen. Viitattu 30.5.2021. <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-elamantilanteet/vakivalta/vakivaltarikos-vaikuttaa-turvallisuudentunteeseen>

Mieli ry. 2021. Henkinen väkivalta satuttaa sisältäpäin. Viitattu 31.10.2021. <https://mieli.fi/vaikea-elamantilanne/vakivalta/henkinen-vakivalta-satuttaa-sisaltapain/>

Nevala, J. 2018. Asianomistajan syyteoikeus oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaajana. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 7.10.2021. www.edilex.fi/opinnaytetyöt/18769

Pikkarainen, S. Lainoppia ja empiiristä oikeustutkimusta. Tiivistelmä. Lapin yliopisto. Viitattu 23.3.2021. <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=ac673275-3b07-40e9-949f-4ae28f7cd7ec>

Silver, P. 2020. Syyttäjän syyteoikeus asianomistajarikoksissa. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. Viitattu 30.5.2021. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/64133/Syyttäjän%20syyteoikeus%20asianomistajarikoksissa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Syyttäjälaitos. 2020. Syyteoikeuden vanhentuminen. Viitattu 30.5.2021. <https://syyttajalaitos.fi/syyteoikeuden-vanhentuminen>

Tieteen termipankki. 2021. Syytesidonnaisuus. Syytesidonnaisuus. Viitattu 20.10.2021. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:syytesidonnaisuus>

Tolvanen, M. 2006. Rikosoikeudellisen vanhentumisen ongelmia. Defensor Legis N:o 3/2006. Viitattu 21.10.2021. https://www.edilex.fi/defensor_legis/3370.pdf